

de Angelsaksische gedachte van een strafproces zonder slachtoffers nog steeds zeer krachtig is. De achtergrond van rechters bij het Hof kan hier aan rol spelen. In die zin valt het te betreuren dat de beslissing van 18 januari 2006 niet aan de censuur van de beroepskamer van het Hof werd voorgelegd. Een bevestiging in graad van beroep had een veel bredere basis verschaft voor de beslissing, die minstens voor de procureur zeer moeilijk verteerbaar bleek te zijn, maar die allicht ook op andere niveaus van het Hof wenkbrauwen heeft doen fronsen.

Ten derde gaat het ook over een positionering van protagonisten in het Strafhof. De procureur was tot dusver van oordeel dat de PTC een eerder passieve rol zou hebben tijdens de fase van het onderzoek, terwijl de PTC zich duidelijk heeft willen manifesteren als het orgaan dat actief tussenkomst in deze fase⁶.

Ten vierde is de beslissing van 18 januari 2006 nog maar de aanzet van een gans proces van rechtspraak. Enkele vragen werden al opgelost. Een veelvoud aan vragen blijft nog openstaan, vooral dan met betrekking tot de manier waarop slachtoffers zullen kunnen deelnemen aan de diverse stadia van de procedure. Bijzondere aandacht zal daarbij moeten gaan naar de bezwaren van de procureur tegen de tussenkomst van slachtoffers in de fase van het onderzoek. De PTC I heeft het het Hof niet makkelijk gemaakt door zich zelf aan te bieden als behoeder van de sereniteit en van de confidentialiteit van bepaalde vitale informatie. Het gevaar op het lekken van vertrouwelijke informatie werd onderlijnd door de procureur. Indien er zich in de toekomst lekken zouden voordoen via de tussenkomst van slachtoffers, dan kan de procureur vrij makkelijk zeggen dat hij van meet af aan op dit gevaar had

gewezen en dat de aanpak van de PTC I terzake niet efficiënt is geweest.

De moeilijkheden en obstakels mogen evenwel niet doen vergeten dat de actieve tussenkomst van slachtoffers een essentieel kenmerk is van het Internationaal Strafhof. Het valt te verwachten dat bij het zetten van de (vele) volgende stappen in de ontwikkeling van de rechtspraak van het Hof, de rol van de slachtoffers zoals een slinger van een uurwerk nu eens ruimte zal krijgen en dan weer beperkt zal worden. Dit is misschien ook de beste manier om evenwichten te beko-

MICHAEL VERHAEGHE

STRAFUITVOERING EN JUSTITIËLE HULPVERLENING

EEN NIEUWE REGELING VAN DE EXTERNE RECHTSPOSITIE VAN VEROOORDEELDEN TOT EEN VRIJHEIDSSTRAF EN DE OPRICHTING VAN STRAFUITVOERINGSRECHTBANKEN¹

Inleiding

Op 15 juni 2006 verschenen in het Belgisch Staatsblad twee wetten die een grondige wijziging van de externe rechtspositie van gedetineerden inhouden. Dit zijn de Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten (hierna Wet Externe Rechtspositie genoemd) en de Wet van 17 mei 2006 houdende de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken.

De externe rechtspositie betreft de rechtspositie van veroordeelden m.b.t. de extramurale aspecten van de detentie, zoals beslissingen betreffende de continuïteit van de strafuitvoering (uitgaansvergunning, penitentiair verlof en onderbreking van de strafuitvoering), de duur van de

⁶ Voor een verhelderende uiteenzetting over de krachtverhoudingen tussen procureur en PTC, zie: H. VERRIJN Stuart, "Het internationaal Strafhof en de rol van slachtoffers", *Justitiële verkenningen*, 2006, nr. 4, beschikbaar op de internetsite van www.wodc.nl (het Wetenschappelijk Onderzoeks- en DocumentatieCentrum verbonden aan het Nederlandse Ministerie van Justitie)

¹ De stof van deze tekst werd bijgehouden tot 20 september 2006.

effectief te ondergaan vrijheidsbeneming (voorwaardelijke en voorlopige invrijheidstelling) en de buitengewone vormen van strafuitvoering (beperkte detentie en elektronisch toezicht). Terwijl bij de interne rechtspositie de relatie van de gedetineerde tot de penitentiaire overheid domineert (zie de Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *B.S.* 1 februari 2005), staat bij de externe rechtspositie de relatie tussen het individu en de samenleving centraal, aangezien de veroordeelde ingevolge bepaalde beslissingen geheel of gedeeltelijk, tijdelijk of definitief, zijn vrijheid van komen en gaan behoudt of herwint en derwijze in contact blijft of treedt met de vrije samenleving.

Aangezien dit een grondige hervorming van het penaal en penitentiair beleid teweeg brengt met een grote impact op de werking van ondermeer de gevangenissen, de rechtbanken, de parketten en de justitiehuisen, zullen deze wetten niet onmiddellijk in werking treden. Bij koninklijk besluit zal de datum van de inwerkingtreding bepaald worden en dit voor de eerstgenoemde wet uiterlijk op de eerste dag van de vierentwintigste maand na de publicatie in het Staatsblad. De Wet houdende de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken dient uiterlijk zes maanden eerder in werking te treden.

1. Voorgeschiedenis

Het ontbreken van een adequate rechtspositie van gedetineerden is decennia lang het voorwerp van kritiek geweest. Het Belgisch strafuitvoeringsrecht kenmerkt zich inderdaad door een ontoereikende regelgeving. Met uitzondering van de voorwaardelijke invrijheidstelling die door de wetgever is geregeld, zijn de huidige regels met betrekking tot de externe rechtspositie in het leven geroepen door de uitvoerende macht, meestal door middel van ministeriële omzendbrieven (b.v. Het hele stelsel van de voorlopige invrijheidstelling voor veroordeelden met straffen tot drie jaar). Het niet uitvoeren van korte straffen, het voorlopig in vrijheid stellen van veroordeelden of het omvormen van een gevangenisstraf in elektronisch gecontroleerd huisarrest kan grondwettelijk gezien enkel via

een nieuwe rechterlijke uitspraak op grond van de voorwaarden en de procedure die bij wet zijn vastgesteld. Er kan dan ook terecht besloten worden tot de ongrondwettelijkheid van een groot deel van de thans geldende regels van de externe rechtspositie.

Met deze twee wetten werd alvast een cruciale stap genomen in de legalisering van de externe rechtspositie van veroordeelde gedetineerden, zowel op materieel vlak als op formeel vlak door de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken. De wetten werden eerst van 2000 tot 2003 voorbereid door een commissie onder het voorzitterschap van Denis Holsters, emeritus voorzitter van het Hof van Cassatie.

2. De oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken

De grootste verandering is ongetwijfeld de oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken. Daardoor worden de meeste beslissingen inzake de uitvoering van vrijheidsstraffen toevertrouwd aan een rechter of een rechtbank. Waar dit tot nu toe alleen gold voor de voorwaardelijke invrijheidstelling van veroordeelden met straffen boven de drie jaar (in casu bevoegdheid van de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling voorgezeten door een rechter), zullen in de toekomst alle beslissingen inzake de vervroegde invrijheidstelling van veroordeelden alsmede de strafuitvoeringsmodaliteiten van de beperkte detentie en het elektronisch toezicht, genomen worden door een rechtbank. Alleen de maatregelen die geen wezenlijke wijziging inhouden van de duur of van de aard van de vrijheidsstraf blijven tot de bevoegdheid van de penitentiaire uitvoerende macht behoren, zoals de uitgaansvergunning, het penitentiair verlof en de onderbreking van de strafuitvoering.

In de rechtbanken van eerste aanleg waar de zetel van het hof van beroep is gevestigd, worden naast de kamers van de burgerlijke rechtbank, de correctionele rechtbank en de jeugdrechtbank, ook één of meer strafuitvoeringskamers ingesteld (art. 76 Gerechtelijk Wetboek). Deze kamers van de strafuitvoeringsrechtbank bestaan uit een rechter, die het voorzitterschap

ervan bekleedt, en twee assessoren (lekenrechters) in strafuitvoeringszaken, de ene gespecialiseerd in penitentiaire zaken en de andere in de sociale reïntegratie (art. 78 Ger. W.). Ook magistraten van het openbaar ministerie worden verbonden aan de strafuitvoeringsrechtbank. De benoemingsvoorwaarden voor de magistraten van de zetel en het parket zijn o.a. een anciënniteit van tien jaar en het vervullen van een voortgezette gespecialiseerde opleiding (art. 259*sexies* Ger. W.). De assessoren dienen o.a. houder te zijn van een diploma van master en vijf jaar nuttige beroepservaring te hebben (art. 196*ter* Ger. W.).

3. De door de minister van Justitie toe te kennen maatregelen

De beslissingen over de uitgaansvergunning, het penitentiair verlof en de onderbreking van de strafuitvoering worden genomen door de minister van Justitie (of zijn gemachtigde nl. de ambtenaren van het Directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen van de Federale Overheidsdienst Justitie). Deze beslissingen wijzigen namelijk niet de aard en de duur van de vrijheidsstraf en kunnen aangezien worden als inherent aan het standaardregime van veroordeelde gedetineerden.

3.1. DE UITGAANSVERGUNNING (ART. 4, 5 EN 10 T.E.M. 14 WET EXTERNE RECHTSPOSITIE)

De uitgaansvergunning is een maatregel die de veroordeelde toelaat om de gevangenis te verlaten voor een bepaalde duur die niet langer mag zijn dan zestien uren. Er zijn twee categorieën uitgaansvergunningen: de eerste zijn de uitgaansvergunningen om medische, sociale, morele, juridische, familiale, opleidings- of professionele belangen te behartigen, de tweede zijn de vergunningen die worden toegekend om de sociale reïntegratie voor te bereiden. De eerste kunnen omwille van hun incidenteel karakter op elk tijdstip van de detentie toegekend worden, de tweede vanaf twee jaren die de datum van toelaatbaarheid voor een voorwaardelijke invrijheidstelling voorafgaan.

Er mogen in hoofde van de veroordeelde geen tegenaanwijzingen bestaan waaraan men niet

tegemoet kan komen door het opleggen van bijzondere voorwaarden. Deze tegenaanwijzingen hebben betrekking op het gevaar dat de veroordeelde zich aan de uitvoering van zijn straf zou onttrekken, op het risico dat hij tijdens de uitgaansvergunning ernstige strafbare feiten zou plegen of op het risico dat hij de slachtoffers zou verontrusten.

De uitgaansvergunning wordt toegekend door de minister, op verzoek van de veroordeelde en na een met redenen omkleed advies van de gevangenisdirecteur. Binnen veertien dagen na de ontvangst van het dossier neemt de minister een beslissing. Deze met redenen omklede beslissing wordt binnen vierentwintig uur schriftelijk meegedeeld aan de veroordeelde, het openbaar ministerie en de gevangenisdirecteur. Indien de minister oordeelt dat het dossier niet in staat is en er bijkomende informatie noodzakelijk is om een beslissing te kunnen nemen, kan deze termijn éénmalig met zeven dagen verlengd worden. Naast de algemene voorwaarde dat de veroordeelde geen nieuwe strafbare feiten mag plegen, kan de minister bijzondere voorwaarden opleggen (om aan de hierboven genoemde contra-indicaties tegemoet te komen) waarmee de veroordeelde instemt.

Wanneer de voorwaarden niet worden nageleefd, kan de minister de voorwaarden aanpassen, de beslissing schorsen of herroepen. Indien de veroordeelde de fysieke of psychische integriteit van derden ernstig in gevaar brengt, kan de procureur des Konings de voorlopige aanhouding bevelen, waarna de minister binnen de zeven dagen een gemotiveerde beslissing neemt over de uitgaansvergunning.

3.2. HET PENITENTIAIR VERLOF (ART. 6 T.E.M. 14 WET EXTERNE RECHTSPOSITIE)

Het penitentiair verlof laat de veroordeelde toe de gevangenis driemaal zesendertig uren per trimester te verlaten en heeft tot doel de familiale, affectieve en sociale contacten van de veroordeelde in stand te houden en te bevorderen en/of de sociale reïntegratie van de veroordeelde voor te bereiden. Tijdens het verlof loopt de detentie verder en wordt zij niet geschorst. De

veroordeelde kan maar genieten van een verlof vanaf het jaar dat de datum voorafgaat waarop hij tot een voorwaardelijke invrijheidstelling kan worden toegelaten.

Er mogen ook geen tegenaanwijzingen bestaan zoals hierboven voor de uitgaansvergunning uitgelegd.

De procedure, het opleggen van voorwaarden en de maatregelen bij niet naleving zijn gelijk aan die van de uitgaansvergunning. De directeur heeft hier wel de mogelijkheid om ter voorbereiding van het verlof aan de Dienst Justitiehuisen te vragen om een beknopt voorlichtingsrapport op te stellen of om een maatschappelijke enquête te houden in het voorgestelde opvangmilieu.

Behoudens andersluidende beslissing van de minister wordt de beslissing tot toekenning van het penitentiair verlof geacht van rechtswege elk kwartaal te worden hernieuwd. De directeur van de gevangenis beslist na overleg met de veroordeelde hoe de driemaal zesendertig uren worden verdeeld over het trimester. Het slachtoffer wordt schriftelijk in kennis gesteld van de toekenning van een eerste penitentiair verlof.

3.3. DE ONDERBREKING VAN DE STRAFUITVOERING (ART. 15 T.E.M. 20 WET EXTERNE RECHTSPOSITIE)

Om ernstige en uitzonderlijke redenen van familiale aard kan aan de veroordeelde een onderbreking van de strafuitvoering worden toegekend. Deze onderbreking schorst de uitvoering van de straf voor een duur van maximum drie maanden, die kan worden hernieuwd.

Deze maatregel is aan geen tijdsvoorwaarde onderworpen maar wordt niet toegestaan wanneer er in hoofde van de veroordeelde tegenaanwijzingen bestaan die betrekking hebben op het gevaar dat de veroordeelde zich aan de uitvoering van zijn straf zou onttrekken, op het risico dat hij tijdens de onderbreking van de strafuitvoering ernstige strafbare feiten zou plegen of op het risico dat hij de slachtoffers zou veront-rusten.

De onderbreking van de strafuitvoering wordt toegekend door de minister, op schriftelijk verzoek van de veroordeelde en na een met redenen omkleed advies van de gevangenisdirecteur. De minister en de directeur kunnen de Dienst Justitiehuisen opdragen een beknopt voorlichtingsrapport op te stellen of een maatschappelijke enquête te houden over de ernstige en buitengewone familiale redenen. Binnen veertien dagen na ontvangst van het verzoek van de veroordeelde neemt de minister een gemotiveerde beslissing.

Ook hier kan de procureur des Konings om dezelfde redenen als bij de vorige modaliteiten de voorlopige aanhouding bevelen waarna de minister binnen de zeven dagen een gemotiveerde beslissing neemt over de al dan niet verdere toekenning van de strafonderbreking.

4. De door de strafuitvoeringsrechter en de strafuitvoeringsrechtbank toe te kennen strafuitvoeringsmodaliteiten

Deze strafuitvoeringsmodaliteiten zijn de voorwaardelijke invrijheidstelling, de voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied of met het oog op overleving, de beperkte detentie en het elektronisch toezicht. De wet maakt voor de toekenning van deze strafuitvoeringsmodaliteiten een onderscheid tussen de vrijheidsstraffen waarvoor het uitvoerbaar gedeelte niet meer is dan drie jaar en de vrijheidsstraffen van meer dan drie jaar. Het wezenlijkste verschil is de bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechter (dit is de alleen zetelende voorzitter van de strafuitvoeringsrechtbank) voor de eerste categorie en de multidisciplinair samengestelde strafuitvoeringsrechtbank voor de tweede categorie. Ook de tijdsvoorwaarden en de inhoudelijke voorwaarden verschillen op bepaalde punten.

4.1. DE VOORWAARDELIJKE INVRIJHEIDSTELLING (ART. 24, 25, 27, 28, 30 T.E.M. 41, 45 T.E.M. 48, 50 T.E.M. 61 WET EXTERNE RECHTSPOSITIE)

De voorwaardelijke invrijheidstelling is een wijze van uitvoering van de vrijheidsstraf waardoor de veroordeelde zijn straf ondergaat buiten de gevangenis, mits naleving van de

voorwaarden die hem gedurende een bepaalde proeftijd worden opgelegd.

1) *VRIJHEIDSSTRAFFEN VAN DRIE JAAR OF MINDER*

De voorwaardelijke invrijheidstelling wordt toegekend voorzover de veroordeelde één derde van de vrijheidsstraffen heeft ondergaan en voorzover er in hoofde van de veroordeelde geen tegenaanwijzingen bestaan. Die hebben betrekking op het feit dat de veroordeelde niet de mogelijkheid heeft om in zijn behoeften te voorzien, op een manifest risico voor de fysieke integriteit van derden, op het risico dat de veroordeelde de slachtoffers zou lastig vallen of op de houding van de veroordeelde ten aanzien van de slachtoffers.

De voorwaardelijke invrijheidstelling wordt toegekend door de strafuitvoeringsrechter op gemotiveerd advies van de gevangenisdirecteur die ten laatste twee maanden voor de toelaatbaarheidsdatum dit advies uitbrengt. De veroordeelde kan hiertoe op zijn verzoek worden gehoord door het personeelscollege van de gevangenis. Ook het openbaar ministerie brengt een advies uit. Voor bepaalde seksuele delinquenten is het gemotiveerd advies van een dienst gespecialiseerd in de begeleiding of de behandeling van seksuele delinquenten vereist. De behandeling van de zaak vindt plaats op de eerste nuttige zitting van de strafuitvoeringsrechter na ontvangst van het advies van het openbaar ministerie. De strafuitvoeringsrechter hoort de veroordeelde en zijn raadsman, het openbaar ministerie, de gevangenisdirecteur, eventueel andere personen en in voorkomend geval het slachtoffer (in dit laatste geval over de bijzondere voorwaarden die in zijn belang kunnen worden opgelegd). De strafuitvoeringsrechter beslist binnen de zeven dagen nadat de zaak in beraad is genomen.

Het vonnis tot toekenning bepaalt dat de veroordeelde onderworpen wordt aan de algemene voorwaarden van geen strafbare feiten te plegen, een vast adres te hebben en gevolg te geven aan de oproepingen van het openbaar ministerie of de justitieassistent. De strafuitvoeringsrechter kan de veroordeelde aan geïndividuali-

seerde bijzondere voorwaarden onderwerpen "*indien deze absoluut noodzakelijk zijn om het risico op recidive te beperken of indien deze noodzakelijk zijn in het belang van het slachtoffer*". Zo ook kan hij de seksuele delinquent een begeleiding of behandeling opleggen.

Indien de strafuitvoeringsrechter de voorwaardelijke invrijheidstelling niet toekent, bepaalt hij in zijn vonnis de datum waarop de directeur een nieuw advies moet uitbrengen. Deze termijn mag niet langer zijn dan zes maanden te rekenen van het vonnis.

De wetgever heeft ook nog in een bijzondere maatregel voorzien. Bij wijze van uitzondering kan de strafuitvoeringsrechter waarbij een procedure tot toekenning van de voorwaardelijke invrijheidstelling aanhangig is, een andere modaliteit zoals een uitgaansvergunning, een penitentiair verlof, een beperkte detentie of een elektronisch toezicht toekennen, wanneer dit absoluut noodzakelijk is om op korte termijn de verzochte strafuitvoeringsmodaliteit toe te kennen. Binnen de twee maanden na de beslissing tot toekenning van die bijzondere uitvoeringsmodaliteit, doet de strafuitvoeringsrechter dan uitspraak over de gevraagde voorwaardelijke invrijheidstelling. Deze termijn kan éénmaal worden verlengd. Op die manier is de rechter bijvoorbeeld niet afhankelijk van de beslissing van de minister van Justitie voor de toekenning van een verlof of een uitgaansvergunning. Deze bijzondere maatregel kan trouwens ook toegekend worden wanneer andere strafuitvoeringsmodaliteiten gevraagd worden (b.v. de toekenning van een penitentiair verlof in afwachting van een elektronisch toezicht).

2) *VRIJHEIDSSTRAFFEN VAN MEER DAN DRIE JAAR*

De voorwaardelijke invrijheidstelling wordt toegekend aan elke veroordeelde tot één of meer vrijheidsstraffen waarvan het uitvoerbaar gedeelte meer dan drie jaar bedraagt voor zover de veroordeelde hetzij één derde van deze straffen heeft ondergaan, hetzij, indien in het vonnis of in het arrest van veroordeling is vastgesteld dat de veroordeelde zich in staat van herhaling bevond, twee derden van die straffen heeft

ondergaan, zonder dat de duur van de reeds ondergane straffen meer dan veertien jaar bedraagt, of hetzij, in geval van een veroordeling tot een levenslange vrijheidsstraf, tien jaar van deze straf heeft ondergaan, of, indien in het arrest van veroordeling dezelfde straf is uitgesproken en is vastgesteld dat de veroordeelde zich in staat van herhaling bevond, zestien jaar. Er mogen bovendien geen tegenaanwijzingen bestaan die betrekking hebben op de afwezigheid van vooruitzichten op sociale reclassering, het risico van het plegen van nieuwe ernstige strafbare feiten, het risico dat de veroordeelde de slachtoffers zou lastig vallen of de houding van de veroordeelde ten aanzien van de slachtoffers. Bij deze categorie van veroordeelden is tevens vereist dat het dossier een sociaal reclasseringsplan bevat.

De voorwaardelijke invrijheidstelling wordt toegekend door de multidisciplinair samengestelde strafuitvoeringsrechtbank. De procedure is gelijk aan die voor de vrijheidsstraffen tot drie jaar.

Ook de algemene voorwaarden zijn dezelfde als bij de veroordeelden met straffen tot drie jaar. Maar wat betreft de bijzondere voorwaarden drukt de wet zich wel strenger uit. De wet bepaalt namelijk dat de strafuitvoeringsrechtbank de veroordeelde kan onderwerpen aan geïndividualiseerde bijzondere voorwaarden *"die de mogelijkheid bieden het sociaal reclasseringsplan uit te voeren of tegemoet te komen aan de hierboven bedoelde tegenaanwijzingen, dan wel noodzakelijk blijken in het belang van de slachtoffers"*.

Indien de strafuitvoeringsrechtbank de voorwaardelijke invrijheidstelling niet toekent, bepaalt zij in haar vonnis de datum waarop de directeur een nieuw advies moet uitbrengen. Ook hier mag de termijn niet langer zijn dan zes maanden tenzij indien de veroordeelde een criminele straf ondergaat of een geheel van correctionele gevangenisstraffen boven de vijf jaar. In dit geval kan zij een termijn bepalen van maximum één jaar.

De mogelijkheid om een andere modaliteit toe te kennen is ook hier aanwezig.

4.2. DE VOORLOPIGE INVRIJHEIDSTELLING MET HET OOG OP VERWIJDERING VAN HET GRONDGEBIED OF MET HET OOG OP OVERLEVERING (ART. 26 T.E.M. 28, 30 T.E.M. 41, 45 T.E.M. 48, 50 T.E.M. 58 WET EXTERNE RECHTSPOSITIE).

Ook voor deze modaliteit wordt een onderscheid gemaakt naargelang de veroordeelde straffen tot of boven de drie jaar in uitvoering heeft.

De veroordeelde gedetineerden die geen recht hebben op verblijf in België of die dienen overgeleverd te worden aan een buitenlandse autoriteit, kunnen ook vervroegd in vrijheid gesteld worden volgens dezelfde tijdsvoorwaarden die gelden voor de voorwaardelijke invrijheidstelling. Er mogen geen tegenaanwijzingen zijn die betrekking hebben op de mogelijkheden voor de veroordeelde om een onderdak te hebben, op het risico dat hij de slachtoffers zou lastig vallen of op de inspanningen om de burgerlijke partijen te vergoeden. Voor veroordeelden met straffen tot drie jaar is er ook de tegenaanwijzing die betrekking heeft op een manifest risico voor de fysieke integriteit van derden, voor de veroordeelden boven de drie jaar is dit de tegenaanwijzing die betrekking heeft op het risico van recidive. Het dossier dient geen sociaal reclasseringsplan te bevatten, bij gebrek aan mogelijkheid om die reclassering in het buitenland op te volgen.

Voor de bepaling van de algemene en bijzondere voorwaarden zijn de regels van de voorwaardelijke invrijheidstelling van toepassing, met dien verstande dat de bijzondere voorwaarden om het sociaal reclasseringsplan uit te voeren hier niet opgelegd worden bij gebreke aan de opstelling van een dergelijk plan.

Bij niet toekenning van de voorlopige invrijheidstelling gelden ook de bovenstaande regels i.v.m. de voorwaardelijke invrijheidstelling inzake de na te leven termijn voor de indiening van een nieuw advies door de directeur.

4.3. DE BEPERKTE DETENTIE EN HET ELEKTRONISCH TOEZICHT (ART. 21 T.E.M. 23, 27 T.E.M. 29, 31 T.E.M. 49 EN 51 T.E.M.58 WET EXTERNE RECHTSPOSITIE)

De beperkte detentie is een wijze van uitvoering van de vrijheidsstraf die de veroordeelde toelaat om op regelmatige wijze de strafinrichting te verlaten voor een bepaalde duur van maximum twaalf uur per dag en die aan de veroordeelde kan worden toegekend om professionele, opleidings- of familiale belangen te behartigen die zijn aanwezigheid buiten de gevangenis vereisen. Het elektronisch toezicht is een wijze van uitvoering van de vrijheidsstraf waardoor de veroordeelde het geheel of een gedeelte van zijn vrijheidsstraf buiten de gevangenis ondergaat volgens een bepaald uitvoeringsplan, waarvan de naleving onder meer door elektronische middelen wordt gecontroleerd.

1) VRIJHEIDSSTRAFFEN VAN DRIE JAAR OF MINDER

De maatregelen kunnen nog voor de start van de detentie worden toegekend aan een persoon die veroordeeld is tot één of meer vrijheidsstraffen waarvan het uitvoerbare gedeelte niet meer dan drie jaar bedraagt. Dit betekent dat de beperkte detentie al vanaf de eerste dag van de opsluiting in de gevangenis kan doorgaan of dat het mogelijk is dat de veroordeelde zijn vrijheidsberoving ondergaat onder elektronisch toezicht zonder één dag in de gevangenis verbleven te hebben. Natuurlijk komen de reeds gedetineerde veroordeelden met uitvoerbare straffen tot drie jaar ook op ieder moment van de detentie in aanmerking voor deze maatregelen.

Er mogen naar analogie met de voorwaardelijke invrijheidstelling in hoofde van de veroordeelde geen tegenaanwijzingen bestaan. Evenwel geldt de tegenaanwijzing 'niet kunnen voorzien in de behoeften' niet voor de beperkte detentie aangezien de betrokken gedetineerde dagelijks terugkeert naar de strafinrichting.

De beperkte detentie en het elektronisch toezicht worden toegekend door de strafuitvoeringsrechter op schriftelijk verzoek van de veroordeelde dat wordt ingediend op de griffie van de strafuitvoeringsrechtbank of op de griffie van de gevangenis ingeval de veroordeelde al gedeti-

neerd is. Ingeval de veroordeelde gedetineerd is, brengt de directeur een advies uit binnen twee maanden na de ontvangst van het afschrift van het schriftelijk verzoek. De daaropvolgende procedure is gelijk aan die beschreven bij de voorwaardelijke invrijheidstelling voor veroordeelden met uitvoerbare straffen tot drie jaar. Wel is het zo dat indien een niet-gedetineerde veroordeelde om een beperkte detentie of een elektronisch toezicht verzoekt, het openbaar ministerie respectievelijk de Dienst Justitiehuisen of het Nationaal Centrum voor Elektronisch Toezicht de opdracht kan geven een beknopt voorlichtingsverslag op te stellen of een maatschappelijke enquête uit te voeren. Ook de strafuitvoeringsrechter heeft die mogelijkheid.

De strafuitvoeringsrechter bepaalt in het vonnis tot toekenning van een beperkte detentie of een elektronisch toezicht het programma en kan op verzoek van de veroordeelde penitentiair verlof toekennen. De uitwerking en de opvolging van het programma behoort toe aan de justitieassistenten of aan de medewerkers van het Nationaal Centrum voor Elektronisch Toezicht.

In zijn vonnis bepaalt de strafuitvoeringsrechter eveneens de termijn voor dewelke de strafuitvoeringsmodaliteit wordt toegekend. Deze termijn mag maximum zes maanden bedragen en kan éénmaal worden verlengd voor een duur van maximum zes maanden. De duur van de termijn mag nooit meer bedragen dan de duur van de oorspronkelijk toegekende vrijheidsstraf en moet minimum één derde van de straf bedragen. Vijftien dagen voor het einde van de termijn, beslist de strafuitvoeringsrechter over de eventuele verlenging van deze strafuitvoeringsmodaliteit. Hij kan ook op verzoek van de veroordeelde beslissen over de omzetting van de maatregel van beperkte detentie in een maatregel van elektronisch toezicht. De strafuitvoeringsrechter hoort hierbij opnieuw de veroordeelde, zijn raadsman, het openbaar ministerie en in voorkomend geval het slachtoffer. De strafuitvoeringsrechter beslist binnen zeven dagen nadat de zaak in beraad is genomen.

Na het verstrijken van de termijn waarbinnen de veroordeelde de beperkte detentie of het elektronisch toezicht heeft ondergaan, wordt de veroordeelde in vrijheid gesteld en ondergaat hij een proeftijd voor het gedeelte van de vrijheidsstraf dat hij nog moet ondergaan. Hij is tijdens de proeftijd onderworpen aan de algemene voorwaarde dat hij geen strafbare feiten mag plegen en indien hij veroordeeld is voor bepaalde zedendelicten kan een begeleiding of behandeling opgelegd worden.

2) *VRIJHEIDSTRAFFEN VAN MEER DAN DRIE JAAR*

Deze gedetineerden komen in aanmerking voor de beperkte detentie en het elektronisch toezicht vanaf het moment dat zij zich op zes maanden na, in de tijdsvoorwaarden bevinden voor de toekenning van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Ook voor hen mogen naar analogie van de voorwaardelijke invrijheidstelling van veroordeelden met uitvoerbare straffen boven de drie jaar geen tegenaanwijzingen bestaan en dient een sociaal reclasseringsplan te worden opgesteld.

Vier maanden voordat de gedetineerde veroordeelde zich in de tijdsvoorwaarde bevindt, licht de directeur van de gevangenis hem schriftelijk in over de mogelijkheid tot het aanvragen van een beperkte detentie of een elektronisch toezicht. De beperkte detentie en het elektronisch toezicht worden door de strafuitvoeringsrechtbank toegekend op schriftelijk verzoek van de veroordeelde. Het verzoek wordt ingediend op de griffie van de gevangenis aangezien het hier altijd om gedetineerde veroordeelden gaat. De griffie zendt het verzoek binnen vierentwintig uur over aan de griffie van de strafuitvoeringsrechtbank en bezorgt een afschrift ervan aan de gevangenisdirecteur. Deze brengt binnen twee maanden na de ontvangst van het afschrift van het verzoek een advies uit. De daaropvolgende procedure is gelijk aan die beschreven bij de voorwaardelijke invrijheidstelling voor veroordeelden met uitvoerbare straffen van drie jaar of meer.

De strafuitvoeringsrechtbank bepaalt in het vonnis tot toekenning van een beperkte detentie

of een elektronisch toezicht het programma en kan op verzoek van de veroordeelde penitentiair verlof toekennen. De uitwerking en de opvolging behoort toe aan de justitieassistenten of aan de medewerkers van het Nationaal Centrum voor Elektronisch Toezicht.

Tijdens het verloop van de maatregel zal op het wettelijk voorgeschreven tijdstip en volgens de geëigende procedure het dossier met het oog op een voorwaardelijke invrijheidstelling onderzocht worden.

5. De opvolging en de controle van de strafuitvoeringsmodaliteiten

Artikel 62 van de Wet Externe Rechtspositie regelt deze aspecten. Het openbaar ministerie bij de strafuitvoeringsrechtbank is belast met de controle op de veroordeelde (in samenwerking met de politiediensten).

Indien bijzondere voorwaarden zijn opgelegd staan de justitieassistenten van de Dienst Justitiehuisen in voor de verdere opvolging. Voor de opvolging van het elektronisch toezicht staan de medewerkers van het Nationaal Centrum voor Elektronisch Toezicht in. Zij maken op de door de wet bepaalde tijdstippen hun schriftelijke verslagen over aan de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank. Het openbaar ministerie ontvangt daar afschriften van (en kan dan eventueel bij niet naleving van de bijzondere voorwaarden de zaak aanhangig maken bij de rechter of de rechtbank, zie infra punt 6). Ook de persoon of de dienst die de opdracht heeft aangenomen om een veroordeelde te begeleiden of te behandelen maakt rapporten over die handelen over de aan- of afwezigheden, de stopzetting, de moeilijkheden en de situaties die een mogelijk risico inhouden voor derden.

De veroordeelde, het openbaar ministerie en de gevangenisdirecteur kunnen de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank verzoeken één of meer opgelegde voorwaarden te schorsen, nader te omschrijven of aan te passen aan gewijzigde omstandigheden, zonder dat evenwel de opgelegde voorwaarden kunnen worden verscherpt of bijkomende voorwaarden

kunnen worden opgelegd. De procedure en de voorwaarden zijn omschreven in artikel 63.

6. De herroeping, de schorsing en de herziening van de strafuitvoeringsmodaliteiten en de voorlopige aanhouding

De regeling is te vinden in de artikelen 64 t.e.m. 69 van de wet. Het initiatief om de strafuitvoeringsmodaliteit te laten herroepen, te schorsen of te herzien ligt bij het openbaar ministerie die de zaak kan aanhangig maken bij de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank. Dit kan in de volgende gevallen:

- wanneer bij een in kracht van gewijsde gegane beslissing wordt vastgesteld dat de veroordeelde tijdens de proeftermijn een wanbedrijf of een misdrijf heeft gepleegd;
- wanneer de veroordeelde een ernstig gevaar vormt voor de fysieke of psychische integriteit van derden;
- wanneer de opgelegde bijzondere voorwaarden niet worden nageleefd;
- wanneer de veroordeelde geen gevolg geeft aan de oproepingen van de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank, van het openbaar ministerie of, in voorkomend geval, van de justitieassistent;
- wanneer de veroordeelde zijn adreswijziging niet doorgeeft aan het openbaar ministerie en, in voorkomend geval, aan de justitieassistent die met de begeleiding is belast.

In geval van herroeping wordt de veroordeelde opnieuw opgesloten. In geval van schorsing volgt ook de heropsluiting waarna de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank binnen de maand de modaliteit al dan niet herroept. Wordt de modaliteit niet herroepen tijdens de schorsing dan kunnen de voorwaarden herzien worden. In geval van herziening kunnen de voorwaarden verscherpt worden of kunnen bijkomende voorwaarden opgelegd worden.

Na de aanhangigmaking door het openbaar ministerie wordt de veroordeelde ten minste tien dagen voor de datum van de behandeling van het dossier per gerechtsbrief opgeroepen. De strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank hoort de veroordeelde en zijn raads-

man alsook het openbaar ministerie, en in voorkomend geval de slachtoffers of nog andere personen. Binnen vijftien dagen nadat de zaak in beraad is genomen, beslist de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank over de herroeping, de schorsing of de herziening. Ingeval het een vonnis betreft tot herroeping van een beperkte detentie of een elektronisch toezicht, bepaalt de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank dat de periode die de veroordeelde in beperkte detentie was of onder elektronisch toezicht stond, wordt afgetrokken van het op het ogenblik van de toekenning nog resterende gedeelte van de vrijheidsstraffen. Ingeval het een vonnis betreft tot herroeping van een voorwaardelijke invrijheidstelling, bepaalt de strafuitvoeringsrechter of de strafuitvoeringsrechtbank het gedeelte van de vrijheidsstraf dat de veroordeelde nog moet ondergaan rekening houdend met de periode van de proeftijd die goed is verlopen en met de inspanning die de veroordeelde heeft geleverd om de voorwaarden te respecteren die hem waren opgelegd.

In de gevallen waarin herroeping mogelijk is, kan de procureur des Konings van de rechtbank in het rechtsgebied waar de veroordeelde zich bevindt, zijn voorlopige aanhouding bevelen, onder verplichting de bevoegde strafuitvoeringsrechter of de bevoegde strafuitvoeringsrechtbank daarvan onmiddellijk in kennis te stellen (artikel 70 Wet Externe Rechtspositie). De bevoegde strafuitvoeringsrechter of de bevoegde strafuitvoeringsrechtbank beslist binnen vijf dagen na de opsluiting van de veroordeelde over de schorsing van de toegekende strafuitvoeringsmodaliteit. Dit vonnis wordt binnen vierentwintig uur schriftelijk meegedeeld aan de veroordeelde, aan het openbaar ministerie en aan de directeur. De beslissing tot schorsing is geldig voor de duur van één maand binnen welke de termijn de rechtbank een beslissing neemt tot de al dan niet herroeping of herziening.

7. De definitieve invrijheidstelling

Indien tijdens de proeftijd geen enkele herroeping heeft plaatsgehad, wordt de veroordeelde definitief in vrijheid gesteld (art. 71 Wet Externe Rechtspositie). De proeftijd is gelijk aan de duur

van de vrijheidsstraf die de veroordeelde nog moest ondergaan op de dag waarop de beslissing betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling uitvoerbaar is geworden. Die proeftijd kan evenwel niet korter zijn dan twee jaar. De proeftijd is ten minste vijf jaar en ten hoogste tien jaar in geval van veroordeling tot een tijdelijke criminele straf of tot één of meer correctionele straffen die samen vijf jaar hoofdgevangenisstraf te boven gaan. De proeftijd bedraagt tien jaar in geval van veroordeling tot een levenslange vrijheidsstraf.

8. Het cassatieberoep

Er is geen hoger beroep voorzien door de wet. Tegen de beslissingen van de strafuitvoeringsrechter en van de strafuitvoeringsrechtbank met betrekking tot de toekenning, de afwijzing of met betrekking tot de herroeping van de strafuitvoeringsmodaliteiten en tot de herziening van de bijzondere voorwaarden, staat wel cassatieberoep open voor het openbaar ministerie en de veroordeelde (art. 96 t.e.m. 98 Wet Externe Rechtspositie).

Het cassatieberoep tegen een beslissing die een strafuitvoeringsmodaliteit toekent, heeft schorsende kracht. Het Hof van Cassatie doet uitspraak binnen dertig dagen, te rekenen van het instellen van het cassatieberoep, met dien verstande dat de veroordeelde inmiddels opgesloten blijft. Na een cassatiearrest met verwijzing doet een andere strafuitvoeringsrechter of een anders samengestelde strafuitvoeringsrechtbank uitspraak binnen veertien dagen, te rekenen van de uitspraak van dit arrest, met dien verstande dat de veroordeelde inmiddels ook opgesloten blijft.

9. De bijzondere bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechter

De strafuitvoeringsrechter kan aan de veroordeelde bij wie is vastgesteld dat hij zich in de terminale fase van een ongeneeslijke ziekte bevindt of bij wie is vastgesteld dat zijn detentie onverenigbaar is met zijn gezondheidstoestand, een voorlopige invrijheidstelling om medische redenen toekennen, volgens de regels bepaald in

de artikelen 72 t.e.m. 80 van de Wet Externe Rechtspositie.

Ook kan hij, indien een vonnis of arrest geen rekening heeft gehouden met een bestaande situatie van samenloop, de strafmaat herberekenen met toepassing van de artikelen 58 tot 64 van het Strafwetboek.

Daarnaast kan de strafuitvoeringsrechter beslissen om een veroordeling tot een vrijheidsstraf waarvan het uitvoerbaar gedeelte één jaar of minder bedraagt te vervangen door een werkstraf ingeval er nieuwe elementen zijn die de sociale, familiale of professionele situatie van de veroordeelde in belangrijke mate hebben gewijzigd sedert het ogenblik waarop de vrijheidsstraf werd uitgesproken. Deze mogelijkheid is evenwel uitgesloten voor bepaalde misdrijven (verkrachting, prostitutie t.a.v. minderjarigen, openbare zedenschennis t.a.v. minderjarigen, doodslag, moord).

10. Besluit

Er is eindelijk een wetgeving in formele zin die de externe rechtspositie van de veroordeelde gedetineerden regelt. De meeste beslissingen over de uitvoering van vrijheidsstraffen, zoals de vervroegde invrijheidstellingen, de beperkte detentie en het elektronisch toezicht, zullen genomen worden door de rechterlijke macht.

Naargelang van de tijdsduur van het uitvoerbare gedeelte van de vrijheidsstraffen (tot drie jaar of meer dan drie jaar) wordt de beoordeling overgelaten aan de alleen zetelende strafuitvoeringsrechter of de multidisciplinair samengestelde strafuitvoeringsrechtbank. Deze tijdsduur heeft ook invloed op de toelaatbaarheidsdatum om in aanmerking te komen voor een vervroegde invrijheidstelling of een andere strafuitvoeringsmodaliteit (al dan niet toepassing van de regels van de wettelijke herhaling) en op de daaraan verbonden inhoudelijke voorwaarden. Het is de vraag of deze cesuur van drie jaar wel een objectieve maatstaf is voor een andere behandeling. Zo kan men zich de vraag stellen of bijvoorbeeld een zedendelinquent, een pleger van geweldsmisdrijven of een notoir recidivist niet in alle

gevallen zou moeten beoordeeld worden door de strafuitvoeringsrechtbank in een multidisciplinaire samenstelling.

Sommige beslissingen blijven tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht behoren zoals de uitgaansvergunning, het penitentiair verlop en de strafonderbreking. Deze maatregelen worden namelijk aangezien als inherent aan het standaardregime van een veroordeelde en kunnen aangewend worden om acute familiale en sociale problemen van de veroordeelde op te lossen, om de band met de buitenwereld in stand te houden en/of om de reïntegratie voor te bereiden.

De wetgever gaat er nog steeds van uit dat aan iedere veroordeelde strafuitvoeringsmodaliteiten kunnen worden toegekend, al dan niet met de oplegging van bijzondere voorwaarden. Wanneer dit niet het geval is, zal de rechter of de rechtbank dienen te motiveren en voorziet de wet dat de zaak later opnieuw wordt bekeken.

De slachtoffers worden van de meeste beslissingen op de hoogte gebracht en worden betrokken bij de procedure voor de rechtbank waarbij ze gehoord worden over de voorwaarden die in hun belang kunnen opgelegd worden aan de veroordeelde.

Het is duidelijk dat met de nieuwe wetgeving vele veranderingen moeten gebeuren in het hele justitiële apparaat. Daardoor zijn de bepalingen van de wetten niet meteen van toepassing. De wetgever heeft wel duidelijke termijnen bepaald binnen dewelke de wetten dienen uitgevoerd te worden. Ideaal zou zijn dat ondertussen de Basiswet van 12 januari 2005 die de interne rechtspositie van de gedetineerden regelt, wel al in werking treedt. De beginselen van reïntegratie en herstel die deze basiswet uitwerkt, sluiten namelijk perfect aan bij de doelstellingen van de hier besproken wetten.

YVES VAN DEN BERGE*

* Substituut-procureur des Konings Parket Dendermonde. Lid Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen.

"WHAT WORKS" IN BELGIUM? BEHANDELING IN STRAFRECHTELIJKE CONTEXT - VERSLAG VAN DE STUDIEDAG DIE OP 6/6/2006 WERD GEORGANISEERD DOOR DE VUB - VAKGROEP CRIMINOLOGIE

Inleiding

Op 6 juni 2006 organiseerde de vakgroep Criminologie aan de VUB een studiedag omtrent het welbekende "what works" debat. De studiedag was de laatste activiteit in een reeks postacademische vormingsdagen. Deze worden georganiseerd in samenwerking met IPAVUB (Instituut voor Postacademische vorming van de VUB) en zijn gericht naar mensen met een academische vorming of experts op het terrein. Elke twee jaar wordt een cyclus opgebouwd rond een bepaald thema, de afgelopen twee jaar was dit "Veiligheid als maatschappelijk gegeven". De effectiviteit van behandeling van daders binnen een strafrechtelijke context werd gekozen gezien dit debat, dat oorspronkelijk dateert uit de 60-er en 70-er jaren, momenteel een heropleving kent. Deze manifesteert zich zeer uitgesproken in de Angelsaksische wereld, maar is eveneens aanwezig in continentaal Europa en relevant voor de situatie in eigen land. Omwille van deze evolutie werd de studiedag opgebouwd uit een internationaal luik, waarbij twee toonaangevende onderzoekers uit de UK een uiteenzetting gaven, en bijdragen van experts uit eigen land (Vlaanderen en Wallonië). In deze bijdrage willen we kort verslag geven van de belangrijkste aspecten die tijdens deze studiedag aan bod kwamen.

Plenary session 1. Outcome evidence on offender rehabilitation: Messages from research, and lessons from practice

Dr. James McGuire, forensisch psycholoog aan de universiteit van Liverpool¹, schetst een overzicht van de evolutie sinds Martinsons' analyse van 231 effectiviteitsstudies onterecht werd samengevat in de slogan "Nothing works!". Sindsdien zijn er vele studies gevolgd. Deze zijn intussen zo talrijk (> 2000) dat men voor de analyse ervan

¹ Zie met betrekking tot dit thema: MCGUIRE, J. (ed.), *What Works: Reducing Reoffending*, Chichester, Wiley, 1995.